

DĖL DARINIŲ SU BAIGMENIU *-EIVIS, -Ė*

Santrauka

Lietuvių kalboje yra asmenis pavadinančių darinių, turinčių panašius baigmenis *-eiva* ir *-eivis, -ė*. Žodžių darybos veikaluose rašoma apie priesagos *-eiva* darybos tipą, o apie *-eivis, -ė* darinius tik vienur kitur užsimenama. Tyrimo objektu ir pasirinkti lietuvių kalbos daiktavardžiai, turintys baigmenį *-eivis, -ė*. Siekiant straipsnio tikslo – išanalizuoti baigmenį *-eivis, -ė* turinčius darinius – kelti tokie uždaviniai: iš mokslinės literatūros surinkti ir pateikti duomenis apie *-eiva* ir *-eivis, -ė*; iš *Lietuvių kalbos žodyno, Dabartinės lietuvių kalbos žodyno, Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* antraštyno, *Skaitmeninės Lietuvių kalbos žodyno papildymų kartotekos* išrinkti baigmenį *-eivis, -ė* turinčius darinius, medžiagą papildyti *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno* ir *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenimis, aptarti darinių su *-eivis, -ė* darybą ir semantiką. Tyrimui taikytas darybinės analizės metodas, naudotasi gretinimo, semantinės analizės ir substitucijos metodais.

Iš viso minėtuose šaltiniuose rastas 41 baigmenį *-eivis, -ė* turintis darinys (iš jų 34 užfiksuoti *Lietuvių kalbos žodyne*). Išanalizavus darinių su *-eivis, -ė* darybą ir semantiką padarytos tokios išvados:

1. Darinių su baigmeniu *-eivis, -ė* darybinė ir semantinė analizė atskleidė, kad dalis jų remiasi dviem pamatiniais žodžiais, iš kurių vienas yra veiksmažodis *eiti*, ir dar turi priesagą *-vis, -ė*, taigi gali būti laikomi kompozicijos-sufiksacijos rezultatu. Kai kurie dariniai sąsajos su veiksmažodžiu *eiti* ne(be) turi ir remiasi vienu pamatiniu žodžiu (veiksmažodžiu arba vardažodžiu). Žiūrint į žodynuose pateiktų darinių ir naujadarų su *-eivis, -ė* visumą, t. y. atsiribojus nuo darinių individualių darybinių reiškinių, *-eivis, -ė* darinius sugretinus su priesagos *-eiva* ir kitų priesagų bendrašakniais sinonimiškais vediniais manytina, kad sinchroniškai tam tikrais atvejais *-eivis, -ė* galima laikyti priesaga.

2. Didesnė darinių su *-eivis, -ė* dalis (92 proc. visų darinių) vartojami kaip vardažodinės ypatybės turėtojų darybos kategorijos dariniai, kai kurie (8 proc.) – kaip veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų darybos kategorijos dariniai. Taigi, žodžių darybos veikaluose šiose darybos kategorijose greta pateikto *-eiva* darybos tipo būtų tikslinga nurodyti ir besiformuojantį *-eivis, -ė* darybos tipą.

3. Žodžių daryboje veikia analogija, naujų darinių nuolat pasidaroma pagal esamus darybos modelius. Kaip rodo *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno* ir *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* medžiaga, lietuvių kalboje atsiranda ir, tikėtina, atsiras daugiau naujadarų su *-eivis*, *-ė*, kurie papildo ir papildys esamų asmenų pavadinimų gretą.

ESMINIAI ŽODŽIAI: darybos būdas; darybos kategorija; darybos tipas; baigmuo; priesaga; sinonimiškumas.

JOLANTA VASKELIENĖ
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai
jolanta.vaskeliene@su.lt